

Příznaky tradice – volby do Státní dumy Federálního shromáždění Ruské federace, 19. prosince 1999¹

JAN HOLZER

Někdy tomu tak již bývá, že dlouho očekávaná událost, která má přinést zásadní informaci o daném stavu určitého politického jevu, se stane náhle neaktuální, dostižena, ba předstížena dalším překotným dějinným během. A tak i v případě současného vývoje na ruské politické scéně bylo mediální scénou velmi záhy jako již „zastaralé“ odsunuto pár týdnů staré téma prosincových parlamentních voleb a zvítězila akcentace momentu, který se odehrál až na přelomu roku a neměl bezprostředně k parlamentu žádný vztah. Silvestrovské² oznámení dosavadního prezidenta B. Jelcina dobrovolně a předčasně opustit svou funkci³ a určit za svého dočasného zástupce (z titulu držitele postu předsedy vlády), kandidáta do nadcházejících a urychlených⁴ prezidentských voleb a vítaného nástupce na prezidentském postu současného premiéra V. Putina v tomto smyslu přehlušilo (a v jistém smyslu ji i završilo) předcházející během podzimu 1999 probíhající předvolební kampaň. Podstata tohoto rozhodnutí je ovšem v nepřehlédnutelné vazbě právě na výsledky volebního parlamentního klání.

Konstatujeme proto, že navzdory tomuto zvratu, vnášejícímu do ruské politiky dosud takřka nepoznaný aspekt jisté, přinejmenším formální kultivace, představují výsledky voleb do Státní dumy Federálního shromáždění Ruské federace nikoli nepodstatnou sumu dat, jejichž analýza a zasazení do širšího kontextu geneze ruského stranicko-politického spektra v devadesátých letech si zachovává svou hodnotu a význam. Kdyby pro nic jiného, pak tedy z hlediska faktu, že jsme dnes v Ruské federaci svědky konce jedné éry a že Rusko zároveň otevírá etapu novou, jejíž hodnocení by ovšem v tuto chvíli znamenalo spíše futurologické dobrodružství, nežli zaujetí střízlivého sociálněvědními metodami podpořeného náhledu.

Cílem tohoto textu je tedy poskytnutí (s krátkou zmínkou o volebním systému RF) statistické i analytické informace o výsledcích prosincových voleb roku 1999 do Státní dumy, „dolní“ komory ruského parlamentního tělesa – Federálního shromáždění, a to jak v části, používající poměrný volební systém, tak v části druhé, složené z jednomandátových volebních obvodů, dále komparace těchto výsledků s volební statistikou předcházejících volebních střetnutí v letech 1993 a 1995, a to v globálních číslech i z hlediska úspěšnosti či neúspěšnosti vybraných jednotlivých stran či uskupení, a konečně pokus o charakteristiku stavu, poměru sil a vzorců soutěže uvnitř stranického spektra a tím i deskripce a definování základních charakteristických trendů politického systému Ruské federace na konci 90. let. To vše nevyklučuje i opatrné vyjádření se k prognóze dalšího vývoje ruského politického systému. Případným konotacím na březnové prezidentské volby se v tomto textu logicky nelze zcela vyhnout, nepředstavují však jeho primární a autorem akcentovaný účel.

1. Volební systém Ruské federace

V Ruské federaci existuje na základě Ústavy Ruské federace z roku 1993 (přijata dne 12. prosince 1993, účinná od 25. prosince téhož roku) dvoukomorové uspořádání parlamentního tělesa. Bikameralismus je možno označit za jev pro ruskou ústavní historii netypický, až v roce 1990 byly v rámci Nejvyššího sovětu RSFSR vytvořeny dvě oddělené komory: Rada republiky a Rada národností. Ovšem perioda let 1990 – 1993 nepřinesla příliš mnoho důkazů o funkčnosti tehdejšího uspořádání, obě sněmovny se od sebe příliš nelišily, zasedaly povětšinou společně, přičemž dominantní roli v této pseudosoustavě hrálo Prezídium, orgán fakticky řídící celý parlamentní korpus.

Ústava RF z roku 1993 vnesla do institucionální soustavy Ruské federace řadu nových prvků, a to včetně změněné podoby samotného parlamentního tělesa. Dvoukomorovost Federálního shromáždění,⁵ zákonodárného orgánu s odděleným zasedáním obou komor, nyní garantují nikoli formální, nýbrž reálné procedury a parametry: na prvním místě odlišný způsob sestavování obou komor, tedy Státní dumy a Rady federace,⁶ dále velmi rozdílné kompetenční vymezení a pochopitelně též vztah k ostatním politickým institucím a role uvnitř politického systému. Analýza těchto konkrétních ukazatelů opravňuje k položení důrazu na význam (nikoli však ve významu dominance) úlohy dolní komory, Státní dumy, a to jak na půdě samotného Federálního shromáždění, tak s ohledem na fungování celé parlamentní soustavy, především vztahy mezi jednotlivými elementy institucionální struktury politického systému a také postupné konstituování ruského stranického systému.⁷

Volby se v Ruské federaci odehrávají na základě všeobecného,⁸ rovného, přímého, tajného a dobrovolného hlasovacího práva. Den voleb určuje prezident RF, jedná se dle ústavy o první neděli po uplynutí mandátu předcházející Dumy. Od oznámení data voleb do skutečného termínu musí uběhnout lhůta minimálně 4 měsíců. V případě, že se prezident této své povinnosti nezhostí, přebírá pravomoc vyhlášení voleb Ústřední volební komise RF, vázaná termínem první neděle v měsíci, který následuje po měsíci, v němž skončil daný mandát Státní dumy.

Co se týče samotného ruského volebního systému,⁹ dle platné verze lze volbu do Státní dumy označit za systémově „dvojrozměrnou“. To znamená, že v dolní komoře ruského parlamentu, v níž zasedá 450 poslanců, je nutno rozlišovat dvě dle odlišných volebních systémů volené skupiny 225 poslanců,¹⁰ což mimo jiné způsobuje jednak mylnou koncentraci médií pouze na výsledky v poměrně volené části, jednak ne zcela rovnocennou hodnotu odlišným způsobem získaných mandátů a taktéž významný vliv na podobu a stranické (frakční) rozložení sil v Dumě.

1.1. Poměrně volená část Dumy

První polovina na 4 roky volených poslanců je volena na základě klasického proporcího volebního systému, a to v celofederálním volebním teritoriu. To bylo při volbách 1999 rozděleno na 89¹¹ volebních regionů,¹² dělících se dále na volební okrsky (ne více jak 3000 voličů). Na kandidátních listinách jednotlivých uskupení, bloků, aliancí, stran a hnutí, zaregistrovaných ministerstvem spravedlnosti a podpořených minimálně 200 tisíci podpisů voličů na podporu kandidatury daného uskupení,¹³ mohou figurovat i nečlenové těchto subjektů, horní hranice počtu osob, uvedených na federální kandidátní listině, je 270 osob. Charakter kandidátních

listin je přísně vázaný, voliči nemají při výběru některé z nich preferenční právo, tedy možnost měnit pořadí jednotlivých uvedených kandidátů. Toto opatření by bylo možno okomentovat jako krok namířený proti tendenci zvýrazňovat roli osobností při vlastním volebním aktu, ovšem podobné konstatování by se neslučovalo s celkovým vyzněním volebního systému, kombinujícího s poměrnou volbou i většinový model v jednomandátových obvodech. Podmínkou celkové platnosti voleb je účast minimálně 25 % oprávněných voličů.

Jednotlivé subjekty musejí k získání příslušného počtu mandátů v poměrně volené části dosáhnout volební klauzule, konkrétně hranice 5 % odevzdaných hlasů.¹⁴ Volební číslo se získává vydělením sumy všech odevzdaných hlasů číslovkou, odrážející počet rozdělovaných mandátů (225). Poté se počet hlasů, odevzdaných jednotlivým seskupením, dělí volebním číslem, přičemž získaná celá čísla představují počet mandátů, které tyto subjekty obdrží v prvním kole skrutinia. Ve druhém skrutiniu, ke kterému dochází, zůstanou-li nerozdělené mandáty, přicházejí na řadu postupně vždy ty subjekty, u nichž zůstal největší nevyužitý desetinný „zbytek“.¹⁵ Hlasy, které pětiprocentní „bariéru“ v celostátních výsledcích nepřekročí, se při určování konkrétního rozdělení mandátů nezapočítávají. Rozdělení mandátů v rámci jednotlivých volebních uskupení se odehrává v souladu s na listině uvedeným pořadím kandidátů. Kandidáti paralelně úspěšnější v jednomandátových obvodech z tohoto procesu vypadávají a uvolňují místo níže uvedeným osobám.

1.2. Většinově volená část Dumy

Druhá polovina poslanců (identický, čtyřletý mandát) je volena v jednomandátových volebních obvodech metodou prostého většinového volebního systému, v níž kandidátovi, ať již některého z účastníků se bloků, uskupení či stran, nebo nezávislému uchazeči o poslanecký mandát, stačí k jeho zisku více hlasů, než získal kterýkoli jiný kandidát (či než kolik bylo odevzdáno „proti všem“). Každý z na volbách participujících subjektů může v daném volebním obvodu kandidovat pouze jednu osobu, a to na základě předložení seznamu s podpisy, podporujícími příslušnou kandidaturu (v počtu minimálně 1 % celkového čísla voličů v příslušném obvodu), tato osoba ovšem zároveň může figurovat na celofederální kandidátní listině daného bloku či strany (často využívaný model). V případě zvolení takového kandidáta se na celostátní listině posouvá dopředu další adept poslaneckého mandátu.

Příslušných 225 volebních obvodů vzniká, s respektem ke stávající struktuře subjektů federace a na základě dat orgánů státní správy a místní samosprávy, statistickou cestou, totiž vydělením celkového počtu oprávněných voličů číslovkou 225, s cílem dosažení přiměřené rovnosti počtu hlasujících v jednotlivých obvodech. Jako možná odchylka od průměru stanoveného obvodu je považováno 10 %, respektive v těžko dostupných částech 15 % voličů (či 30 % u nepočtených národnostních entit, žijících na kompaktním území). Výjimku pak představují ty subjekty federace, v nichž počet k účasti na volbách oprávněného obyvatelstva neodpovídá adekvátnímu (nejmenšímu) počtu. Ty pak představují samostatný volební obvod, ačkoli se vymykají stanoveným minimálním parametrům.¹⁶

Za jistou zvláštnost ruského volebního systému, která se týká obou částí Státní dumy a mj. též voleb prezidentských, lze označit možnost odevzdat hlas „proti všem“. Jedná se o příležitost voliče vyjádřit svou nespokojenost s celým volebním „startovním polem“, která přitom nepředstavuje pouze příležitost dát najevo svůj postoj, nýbrž může reálně vést až v příslušném obvodu

k anulování výsledků voleb.¹⁷ Statistický výzkum proměnlivého využití této varianty v rámci ruské voličské obce poskytuje možnost hovořit o výskytu a proměnlivém formování antisystémově naladěných elektorálních skupin uvnitř ruské společnosti.¹⁸

2. Situace ve Státní dumě před prosincovými parlamentními volbami

Předcházející parlamentní volby do Státní dumy Federálního shromáždění Ruské federace se odehrály dne 5. prosince 1995. Představovaly další moment postupné krystalizace ruského stranického spektra. Jejich výsledky v části, volené dle poměrného volebního systému (viz tabulka č. 1),¹⁹ a v části volené v rámci jednomandátových volebních obvodů za pomoci většinového volebního systému, předznamenaly rozdělení mandátů a vznik poslaneckých frakcí, popř. poslaneckých skupin uvnitř Dumy (viz tabulka č. 2).

Tabulka č. 1: Výsledky voleb do Státní dumy dne 5. prosince 1995 (subjekty, které dosáhly výsledku nad 2,5 % odevzdaných hlasů)

název strany	počet odevzdaných hlasů	procenta v poměrné části	mandáty v poměrné části
KPRF	15 432 963	22,31	99
LDPR	7 737 431	11,18	50
NDR	7 009 291	10,13	45
Jabloko	4 767 384	6,89	31
Ruské ženy	3 188 813	4,61	0
Komunisté – Pracující Rusko – Za SSSR	3 137 406	4,53	0
KRO	2 980 137	4,31	0
PST	2 756 954	3,98	0
DVR	2 674 084	3,86	0
APR	2 613 127	3,78	0
Děržava	1 781 233	2,57	0

Pramen: Maximov, A. (ed.): *Maximov's Companion to the 1995 Russian Parliamentary Elections: Election Results, Facts and Figures*, London 1996, s. 227 – 235.

Tabulka č. 2: Existence poslaneckých frakcí a skupin a rozdělení poslaneckých mandátů ve Státní dumě RF v letech 1995 – 1999

název strany	dosažený počet mandátů v poměrné části	počet mandátů dohromady
KPRF ^x	99	147
NDR ^x	50	66
LDPR ^x	45	51
Jabloko ^y	31	46
Ruské regiony ^y	0	42
APR ^y	0	37
Narodovlastie ^y	0	37
DVR ^x	0	9
nezávislí	0	16

x – poslanecké frakce, y – poslanecké skupiny²⁰

Pramen: Maximov, A. (ed.): *Maximov's Companion to the 1995 Russian Parliamentary Elections: Election Results, Facts and Figures*, London 1996, s. 227 – 235.

Obě tabulky na základě statistických údajů naznačují obecnou situaci, která panovala ve Státní dumě v letech 1995 – 1999. Jejich výpovědní hodnota pro reálnou deskripci a zhodnocení fungování ruského parlamentního tělesa v této periodě je pochopitelně některými skutečnostmi limitovaná, a to hned v několika rovinách:

a) vzhledem k neoprezidentské formě vlády,²¹ kladoucí v rámci ruské politické scény důraz na jiné mocenské zdroje, především prezidenta (a akt jeho výběru), a determinující osobitým způsobem relace (informační, kompetenční, personální) a hierarchii mezi jednotlivými institucionálními aktéry politického systému Ruské federace;

b) i nadále spíše limitovanou zkušenost ruské politiky obecně s jevem voleb a jejich vahou pro proces utváření její institucionální podoby (tento bod ovšem vykazuje relativně markantní proměny);

c) existenci a vliv v rámci ruských politických reálií i často ne zcela systémových entit, majících přitom v některých případech zásadní schopnost a potenciál ovlivňování aktuálních politických procesů. V první řadě je nutno jmenovat nebývale širokou soustavu zájmových a nátlakových, především finančních, průmyslových a vojensko-průmyslových skupin, která v ruském kontextu metastazuje skrze limity, považované západní politickou teorií za „únosné“ pro svobodné, transparentní a funkční praktikování jevu politiky.²²

Na druhé straně lze konstatovat, že ruský parlament prošel během 90. let zásadním vývojem, a to směrem k jistému celkovému uklidnění, ať již z hlediska vlastního chodu, vztahů s ostatními mocenskými pilíři či ustálenosti participujících subjektů a jejich ochoty stylizovat se do příslušných (očekávaných) úloh. Navzdory ne zcela realistickým pokusům o nastartování procesu impeachmentu, tedy odvolání prezidenta B. Jelcina pro zdravotní nezpůsobilost, v srpnu a září 1998 (po pádu vlády S. V. Kirijenka a prosazení kabinetu v čele s J. M. Primakovem), či opakovaným snahám o přijetí dodatků k ústavě, omezujících moc Kremlu, lze konstatovat, že se v druhé polovině 90. let, tedy v období tzv. „druhé“ Dumy, vytvořil relativně funkční mechanismus

mocenských a kompetenčních vztahů mezi dolní komorou parlamentu a prezidentem. Stabilizaci na ruské stranicko-politické scéně, ačkoli některé z jejích parametrů i nadále ne zcela korespondují se západními standardy, je namísto označit za výrazný charakteristický rys této éry.

3. Volby 1993 – 1995 – 1999

3.1. Volební účast

Volební účast představuje jeden z klíčových statistických projevů (s mimořádnou výpovědní hodnotou) právě pro prostor zemi bývalého sovětského bloku klasického procesu formování demokratických standardů chování, a to jak na volbách participujících subjektů či nezávislých jednotlivců, tak vlastního elektorátu. Na míru a případné proměny volební účasti mají pochopitelně vliv různorodé momenty, politická kultura dané země, délka její tradice, charakteristické rysy daného elektorátního zázemí²³ z hlediska sociálního, národnostního, konfesijního, demografického apod., a v neposlední řadě též některé znaky vlastního aktu voleb, např. model financování účasti ve volbách²⁴ či zákonná pravidla volební kampaně.²⁵ Právě Ruská federace v tomto smyslu reprezentuje příklad země s limitovanou demokratickou zkušeností a s teprve se formujícími institucionálními a sociálními konstrukcemi.

Základní statistiku z hlediska volební účasti v letech 1995 a 1999 poskytuje tabulka č. 3.

Tabulka č. 3: Vývoj volební účasti – srovnání let 1995 a 1999

čas	1995 (v %)	1999 (v %)
do 10.00	4,70	4,97
do 14.00	34,19	35,14
do 18.00	54,41	53,94
do 20.00 (konec voleb)	64,73	61,85

Pramen: Ústřední volební komise (<http://www.izbircom.ru/1911/xod/index99.shtml>)

Z pohledu proměnlivosti účasti voličů v jednotlivých regionech lze hovořit o v podstatě vyváženém stavu. Zatímco v roce 1995 byla nejvyšší účast voličů ve volebním obvodu Republika Altaj (76,1 %) a naopak nejnižší účast byla zaznamenána ve Sverdlovské oblasti (53,3 %), pak v roce 1999 registrovala Ústřední volební komise nejvyšší účast v Republice Tatarstán (74,35 %) a nejnižší účast v Leningradské oblasti (49,94 %). Lze konstatovat, že tato čísla vzájemně korespondují, a to jak z hlediska absolutní účasti voličů, tak z hlediska rozložení zájmu o účast v jednotlivých volebních obvodech. Je tedy možno hovořit o úměrném a stabilizovaném stavu, svým způsobem adekvátním statistikám o míře politické participace ve standardních demokraciích, např. západoevropských zemích. Tato formulace by si ovšem zasloužila širší empirickou oporu, i „standardní“ volební účast nemůže představovat dostatečný symptom obecně demokratického vyznění aktu voleb.

3.2. Poměrně volená část

V návaznosti na opatrnou charakteristiku volebního mandátu tzv. „druhé“ Státní dumy jeví se jako nikoli nevýznamné konstatování faktu, že prosincové parlamentní volby se konaly v řádném termínu a dle regulí, stanovených Ústavou Ruské federace a výnosy prezidenta B. Jelcina. Třebaže v žádném případě nehodláme podlehnout tendenci přeceňovat dodržování těchto formálních znaků v rámci standardních politických procesů, či je dokonce apriorně spojovat (ve smyslu podmínky) s jevem stability a s kvalitou daného politického systému, není tato skutečnost a upozornění na ni z hlediska Ruska jako mimořádně typického příkladu politické soustavy, jejíž demokratická tradice se měří nikoli na desetiletí, nýbrž pouze na roky, zcela zanedbatelná.

Pro parlamentní volby 1999 do Státní dumy Federálního shromáždění Ruské federace bylo z ministerstvem spravedlnosti oficiálně evidovaných 139 stran a hnutí Ústřední volební komisí zaregistrováno celkem 28 politických stran, hnutí, koalic a seskupení,²⁶ které předložily celofederální kandidátní listiny, na kterých figurovalo 5800 kandidátů poslaneckého mandátu (pravděpodobnost zvolení přibližně 1 : 13). Na těchto 28 subjektech participovalo dohromady 89 různých subjektů.²⁷ Voleb se dne 19. prosince 1999 nakonec zúčastnilo pouze 26 uskupení, ze seznamu vypadly Ekologická strana Ruska „Cedr“ a hnutí „Spas“. Výsledky jednotlivých subjektů, jejich procentuální vyjádření a příslušný zisk mandátů v poměrně volené části viz tabulka č. 4.

Tabulka č. 4: Výsledky voleb do Státní dumy dne 19. prosince 1999 – poměrná část (subjekty, které dosáhly výsledku nad 1,5 % odevzdaných hlasů)

název strany	procenta v poměrné části	mandáty v poměrné části
KPRF	24,29	67
Jednota	23,32	64
OVR	13,33	37
SPS	8,52	24
Blok Žirinovského	5,98	17
Jabloko	5,93	16
Komunisté – Pracující	2,22	0
Rusko – Za SSSR	2,04	0
Ruské ženy	2,04	0
Strana důchodců	1,95	0

Pramen: Státní дума (www.duma.ru)²⁸

Rozbor a hodnocení této „suché“ volební statistiky přirozeně premituje komparaci s předcházejícími volebními kláněními let 1993 a 1995.

Pro volbách v roce 1993,²⁹ jichž se zúčastnilo 13 seskupení,³⁰ vstoupilo do Dumy na základě výsledků v poměrné části osm politických stran. Stanovíme-li v rámci volební statistiky za hranici politické relevance dvouprocentní limit, pak tuto mez překročil pouze jeden další subjekt (Ruské hnutí demokratických reforem – 4,08 % hlasů). Proti všem kandidátním listinám se naopak vyslovilo 2 267 963 voličů, tedy 4,22 %.

V roce 1995³¹ se ze zúčastněných 43 stran pouze čtyřem uskupením podařilo překročit stanovenou pětiprocentní bariéru a vstoupit na půdu Státní dumy. Za nepřehlédnutelnou je ovšem nutno označit množinu 7 subjektů, které sice nedosáhly výsledku nad 5 %, ovšem byla jim odevzdána alespoň 2 % hlasů (viz tabulka č. 1). Potenciál a politickou relevanci některých z těchto uskupení lze prokázat na jejich výsledcích v jednomandátových obvodech (APR, DVR), při nichž naopak v poměrné části jeden z úspěšných bloků, a to dosti výrazně, selhal (LDPR – pouze 1 mandát). Hlasy „proti všem“ v těchto volbách odevzdalo 2,77 % voličů (1 918 151 osob).

Co se týče výsledků v prosincových volbách roku 1999, z celkového počtu 26 zúčastněných stran se přes 5 % dostalo sedm seskupení, na první pohled by se tedy při srovnání s volebními výsledky z roku 1995 dalo hovořit o výrazné diverzifikaci³² dolní parlamentní komory. Oproti předcházejícím volbám se ovšem podstatným způsobem zmenšil „zástup“ uskupení, která jen těsně nedosáhla přes ústavou stanovenou pětiprocentní klauzuli, zaznamenáníhodných výsledků kolem 2 % dosáhla pouze tři seskupení: blok Komunisté – Pracující Rusko – Za SSSR, hnutí Ruské ženy a Strana důchodců. Z tohoto hlediska je nutno naopak, snad odvážně, ale zdá se, že s dostatečně vysokou mírou oprávněnosti, zdůraznit rostoucí racionalitu volebního chování ruského elektorátu, který ve volbách dal přednost subjektům, u nichž bylo možno předpokládat volební zdar a následnou možnost reálného ovlivňování aktuální ruské stranicko-politické scény. Verifikování tohoto konstatování premituje rozsáhlejší empirickou bázi, tedy vyčkání výsledků dalších volebních klánění v Rusku.

3.3. Většinově volená část

Třebaže argument limitovanější informace o reálném rozložení sil na ruské politické scéně podněcuje k jistém přehlížení (ne-li ignoraci) výsledků této části voleb do Státní dumy, nelze než zdůraznit, že pro samotné fungování dolní komory ruského parlamentu má tato část volební procedury mimořádnou hodnotu. Kromě spíše teoretických konstatací o vítané příležitosti ruského elektorátu seznámit se s různými způsoby výběru kandidátů v demokratických soustavách, empiricky těžko doložitelných, hraje významnější roli ta skutečnost, že dle většinového volebního systému realizovaná část voleb vnáší zcela zásadní proměnu do skutečné podoby parlamentního tělesa. Zdánlivě transparentní výsledky „poměrných“ voleb jsou v důsledku výběru voličů v jednomandátových obvodech nikoli pouze lehce modifikovány, ale často získávají zcela novou kvalitu, nutí k mnohem širšímu pohledu na ruskou politickou scénu, upozorňují na komplikovanou vnitřní strukturu ruského federálního státu a často velmi rozmanité politické „tradice“ a aktuální stranicko-politickou konstelaci v jednotlivých subjektech federace, a v tomto smyslu staví do pravého světla některé pokusy o hodnocení aktuálních trendů ruské politiky.

Na základě výsledků parlamentních voleb dne 19. prosince 1999 v 225 jednomandátových volebních obvodech získalo z kandidujících 2026 osob poslanecké mandáty 216 kandidátů. Ve výsledcích tedy chybějí výsledky devíti obvodů, z nichž v osmi se v těchto volbách nepodařilo vítěznému kandidátovi získat více hlasů, nežli bylo odevzdáno hlasů „proti všem“ (jedná se o 50. – Vladivostocký, 87. – Kamčatský, 99. – Vsevoložský, 108. – Mytiščinský, 110. – Odincovský, 162. – Verch-Isetský, 165. – Ordžonikidzevský a 210. – Severo-západní obvody),³³ a v jednom (31. – Čečenský obvod) se v řádném termínu volby nekonaly. Úspěšnost kandidátů jednotlivých uskupení tak, jak se promítla do zisku poslaneckých mandátů, shrnuje tabulka č. 5.

Tabulka č. 5: Výsledky voleb do Státní dumy dne 19. prosince 1999 – většinová část (subjekty, které získaly v jednomandátových obvodech mandáty)

název strany	počet mandátů
nezávislí kandidáti	105
KPRF	46
OVR	31
Jednota	9
NDR	7
SPS	5
Jabloko	4
Ruský všenárodní svaz	2
Všeruské politické hnutí „Za podporu armády, obranného průmyslu a vojenské vědy“	2
Kongres ruských občin a Hnutí J. Boldyрева	1
Strana důchodců	1
Ruská socialistická strana	1
Všeruské spol.-pol. hnutí „Duchovní dědictví“	1
Blok gen. A. Nikolajeva, ak. S. Fjodorova	1

Pramen: Ústřední volební komise (www.izbircom.ru/1911/xod/index99.shtml)

Při komparaci většinové části parlamentních voleb roku 1999 s volebními akty let 1993 a 1995 lze trendy (charakteristické body) v majoritně volené části shrnout do následujících poznatků:

- rozmanitost počtu stran či uskupení, jejichž kandidáti získali poslanecké mandáty – jestliže v poměrně volené části to bylo 8 (rok 1993), 4 (1995), respektive 7 (1999) subjektů, pak z hlediska většinově volené části se jedná o 12 (1993), 23 (1995) a 14 (1999) subjektů. Pokus o definování vztahu relativního většinového volebního systému, aplikovaného v ruském prostředí, k podobě stranického systému (standardně bipartismus?) musí brát ohled na vliv možností, které ruskému voliči nabízí proporčně volená část a na proces rozhodování politických stran co se týče jejich volebních strategií v rámci kampaně;
- taktická orientace některých stran (logicky spíše než bloků) právě na většinově volenou část – kromě některých minoritních uskupení, jejichž cílem je často zisk jediného mandátu, většinou pro hlavu takového subjektu (za typický příklad je možno označit Ruskou socialistickou stranu, jejíž předseda V. A. Bryncalov se v prosincových volbách 1999 k poslaneckému postu propracoval ve 111. Orechovo-Zujevském obvodu),³⁴ je nutno upozornit především na Agrární stranu Ruska (APR). Subjekt, který se v poměrně volených částech v letech 1993 a 1995 příliš výrazně neprosadil (5. místo a 7,99 %, respektive 10. místo a 3,78 % hlasů), se dle zisku mandátů v jednomandátových obvodech řadil na „špičku pelotonu“: umístil se vždy na 2. místě se 16 a v roce 1995 dokonce 20 mandáty. Výsledky APR v roce 1999 již zdánlivě postrádají tuto výpovědní hodnotu, neboť strana nešla o voleb samostatně, nýbrž v rámci koalice OVR. Toto rozhodnutí přitom odráželo ideový a personální posun, kterým strana během let 1996 – 1999 prošla, totiž jistou distancí od bývalé (především na parla-

mentní půdě se projevující) spolupráce s KPRF a pokus o příklon k levocentristickým uskupením. Přesto i v prosincových volbách 1999 APR nepominula svůj potenciál co se týče jednomandátových obvodů a, byť z hlediska stranických partnerství poněkud rozpolceným způsobem, se její kandidáti³⁵ vítězně prosadili v 7 majoritně volených obvodech,³⁶

- vůči předcházejícímu bodu protichůdný výskyt na ruské stranicko-politické scéně subjektů, kterým většinový volební systém v jednomandátových volebních obvodech nevyhovuje – jako typický příklad strany, jejíž výsledky v jednomandátových volebních okresech lze s jistou mírou nadsázky nazvat „katastrofálními“, je možno uvést LDPR.³⁷ Např. v roce 1993, kdy se přitom tato strana stala překvapivým vítězem voleb v poměrně části s 22,92 % odevzdaných hlasů, se v jednomandátových obvodech umístila až šestá s pouhými 5 mandáty, a v roce 1995 v majoritně volené části získala jediný mandát (oproti 2. místu a 11,18 % odevzdaných hlasů v poměrně části). V prosincových volbách 1999 se podařilo zvítězit v některém z jednomandátových volebních obvodů pouze dvěma členům LDPR, navíc v obou případech jako nezávislým kandidátům. Interpretace tohoto jevu odkazuje k roli tohoto subjektu v rámci ruského stranicko-politického systému – liberální demokraté V. V. Žirinovského se dostali do pozice strany s nejvyšším „negativním potenciálem“, tedy vystupují v úloze subjektu, který spolehlivě vyvolává odpor u největší části elektorátu.³⁸ Této problematické pověsti se strana nezbavila ani vzhledem k relativně transparentní (a nikoli černobíle radikální) zkušenosti, kterou mohla s LDPR ruská veřejnost učinit na základě jejich parlamentních projevů a aktivit,³⁹
- vysoká úspěšnost tzv. nezávislých kandidátů – v roce 1993 bylo v jednomandátových volebních obvodech úspěšných 134 kandidátů, o dva roky později to bylo 77 a v prosincových volbách 1999 pak 106 kandidátů. Je ovšem nutno v této souvislosti upozornit na jev „skryté“ stranické příslušnosti některých kandidátů, tedy „nezávislou“ kandidaturu členů některých politických stran: na prvním místě tento model používá KPRF, např. v roce 1999 tímto způsobem uspělo v jednomandátových obvodech 7 jejich členů.⁴⁰ Řada kandidátů (včetně úspěšných) v jednomandátových obvodech naopak není členy žádné ze stran, ovšem vystupují s podporou a jako oficiální kandidáti některého z voleb se účastnicích uskupení. Nijak výjimečná není ani vítězná kandidatura představitelů zcela marginálních a často jen lokálně působících subjektů (viz např. v roce 1999 A. N. Čilingarov, člen Ruské sjednocené průmyslové strany, s podporou OVR v 209. Neneckém obvodu), nebo některých ze zájmových organizací, např. Svazu spotřebitelů Ruské federace (jako nezávislý P. B. Šelišč, 211. Centrální obvod). Nikoli nevýznamnou skupinu úspěšných „nezávislých“ hrají též známé osobnosti ruského veřejného života, např. B. A. Berezovskij (15. Karačajevo-Čerkeskij volební obvod), J. K. Ligačov (174. Tomskij obvod), A. V. Koržakov (176. Tulský obvod) či R. A. Abramovič (223. Čukotský autonomní okruh);
- význam jednomandátových volebních okrsků pro prezentaci vrcholných reprezentantů jednotlivých seskupení – kromě figurování na celofederálních kandidátních listinách snaží se řada stranických lídrů o dosažení úspěchu i v jednotlivých majoritně volených obvodech. V roce 1999 tak např. do Dumy pronikli mimo jiné B. J. Němcov (SPS, v 117. Avtozavodském obvodu, s 39,20 % hlasů), G. V. Boos (OVR, ve 196. Medvedkovském obvodu, 56,15 %), I. M. Chakamada (SPS, v 207. Východním obvodu, s 23,49 %), S. V. Stěpašin (Jabloko, v 209. Severním obvodu, s 49,41 %) či V. S. Černomyrdin (OVR, 225. Jamalo-Neneckij obvod, 48,07 % hlasů);

6. osobitá struktura poslaneckých skupin (nikoli frakcí)⁴¹ – zatímco výsledky v poměrně volené části by z hlediska rozložení váhy jednotlivých stran byly relativně transparentní, výsledky v jednomandátových obvodech vnášejí do této množiny určitý zmatek a vedou uvnitř Státní dumy k často výrazným přesunům sil.⁴² To se odráží ve vzniku již v podstatě tradičních kvazistranických poslaneckých skupin, jejichž náchylnost k jasné a konstantní politické a ideové linii sice není příliš vysoká, ovšem na druhé straně není zanedbatelný také jejich potenciál ovlivňovat chod Dumy. Jestliže v letech 1993 – 1995 pracovala v rámci Státní dumy poslanecká skupina Nezávislý klub Nová regionální politika (Nezavisimyj klub Novaja regionalnaja politika),⁴³ jejímiž členy bylo 65 poslanců, pak v rámci mandátu „druhé“ Dumy to byly skupiny Ruské regiony (Rossijskije regiony, 42 poslanců) a Lidovláda (Narodovlastie, 37 poslanců). Z hlediska Dumy vzniklé na základě posledních, prosincových voleb 1999 pak lze aktuálně hovořit o zformování již tří poslaneckých skupin: (1) v čele skupiny Lidoví poslanci (Narodnyj deputat), která má blízko k prokremelskému bloku Jednota,⁴⁴ stojí nezávislý poslanec G. I. Rajkov, ke skupině se prozatím hlásí 58 poslanců; (2) poslanecká skupina Ruské regiony vystupuje v úzkém partnerství s OVR, její hlava, O. V. Morozov, „disponuje“ 40 poslanci, zvolenými výlučně v jednomandátových obvodech; (3) prozatím 35-ti členná poslanecká Agrárně-průmyslová skupina (Agramo-promyšlennaja gruppа).⁴⁵
7. existence některých z hlediska volební přízně voličů „tradičních“ obvodů – jako typický příklad je možno uvést pozici OVR v hlavním městě Moskvě. Pro blok v čele s moskevským primátorem J. Lužkovem, který ve federálním rozměru ve volbách roku 1999 získal 13,33 % odevzdaných hlasů, hlasovalo v Moskvě plných 40,86 % hlasů. Zároveň je ovšem nutno konstatovat, že koncentrace pouze na některé z „jistých“ obvodů či v obecnější rovině regionů v určité míře vylučuje širší volební úspěch, viz příklad VOPD NDR, strany, která při neúspěšné „obhajobě“ třetího místa z roku 1995 celkově získala pouze 1,19 % odevzdaných hlasů, byť se v některých regionech dostala až na 12,56 % (89. obvod) či 9,86 % (7. obvod).⁴⁶

4. Geneze rozložení stranických sil dle volebních výsledků

Výsledky prosincových parlamentních voleb 1999 ve své většině svědčí o obecné platnosti základních tendencí na ruské politické scéně tak, jak se formovaly během 90. let.⁴⁷ V jistém smyslu lze potvrdit slova o logickém završení této dekády (a to nikoli pouze v souvislosti s odchodem prezidenta B. Jelcina) a paralelním otevření nové etapy geneze ruského stranicko-politického systému. Jako vhodná báze pro odkrytí přirozených trendů této periody se jeví rozbor geneze výsledků relevantních stranických subjektů, tak jak se postupně vyprofilovaly na ruské politické scéně a jak si na ní našly svůj mocenský ideologický, mediální a elektorální prostor.

Destinace adekvátní relevance jednotlivých subjektů pro deskripci ruského stranického multipartistického spektra a míry jeho vnitřních tenzí (polarity), či naopak dostředivosti (konzistence), odkazuje k existenci čtyř základních pólů. Termín „pól“ přitom v ruském kontextu jen částečně naplňuje množinu rysů, teoreticky ztělesňujících jeho „váhové“ zdůvodnění: v klasickém politologickém vymezení pomocí sumy kvantitativních a kvalitativních kritérií, tedy především jasné rozlišitelnosti, separátní identity a autonomních zdrojů politické komunikace, mobilizace a legitimizace, absentuje standardní polaritní znak vláda (vládní strana či koalice) versus opozice (opoziční strana či strany) a jeho adekvátní reflexe z hlediska kontinua stranické scény a

v institucionální rovině z hlediska parlamentní praxe. Tento moment, odrážející osobitost ruského modelu poloprezidentské vládní formy a skutečnou polohu mocenského těžiště ruského institucionálního subsystému, přesto nezabránil postupné profilaci již zmíněných čtyř pólů, jejichž klasifikace na hlavní a vedlejší by ovšem byla poněkud odtržena od reality a navíc by neodpovídala konkrétní situaci ruské stranické scény, dosud ne zcela usazené a konsolidované. Též aplikovatelnost standardního štěpícího řezu pro postkomunistické stranicko-politické soustavy, tedy polarity antikomunismus versus (post) komunismus („starý“ vs. „nový“ režim), na Rusko devadesátých let se nejeví jako příliš zásadní, a to vzhledem ke značně komplikované rozlišitelnosti (jak v ideologické, tak personální rovině) tohoto štěpení v současných ruských realitách. Dá se tedy pro tuto chvíli, snad poněkud alibisticky, ale nikoli neoprávněně konstatovat, že proces usazování se podoby ruského stranického spektra není dosud ukončen.

Rozbor metamorfóz pozic zmíněných čtyř pólů v tomto textu, s odkazem na argumenty, uvedené v předcházejícím odstavci, tedy nemá vést k hlubší systémové identifikaci jejich rolí v rámci ruského politického systému, nýbrž má cíle spíše informativní, tedy upozornění na proměny výsledků, které se jich během 90. let týkaly.

4.1. KPRF

První z pólů reprezentuje Komunistická strana Ruské federace (KPRF). Její výsledky v rámci parlamentních voleb v poměrně volené části (viz graf č. 1) a celková umístění (3. – 1. – 1.) naznačují mimořádný potenciál pozice ruských komunistů v rámci stranického spektra Ruské federace. Potenciál mimořádný, ovšem nikoli klíčový z hlediska procesní stránky ruské politiky.⁴⁸ Straně se během 90. let podařilo etablovat se v rámci postsovětského (ruského) stranického spektra jako v podstatě nezastupitelná pólová entita, ovšem nebyl překročen horizont možné participace na reálných mocenských relacích a kanálech. KPRF tedy v devadesátých letech hrála důsledně roli opozičně naladěného subjektu, subjektu přítom ovšem nikoli otevřeně asystémového. Proces „sociáldemokratizace“ jako klasická cesta nalezení pozice postkomunistického stranického subjektu v politických soustavách zemí střední a východní Evropy přitom nepředstavuje pro KPRF realizovatelný model. Strana se dostala do postavení subjektu, který je, v rámci široce zastoupené a dosti rozříštěné levé části ruského spektra, na jedné straně napadán za nedostatečné vypořádání se s vlastní minulostí, ba neochotu distancovat se od sovětské éry, na straně druhé za zradu skutečných ideálů komunismu a neskrývanou tendenci zapojit se do stávající politické soustavy i za cenu ztráty ideové pevnosti a průzračnosti. Přesto se jedná o stranu, která hraje v rámci ruského stranicko-politického systému významnou roli, přičemž nelze vyloučit ani postupný nárůst přijatelnosti KPRF nejen pro ostatní strany a aliance, ale (a z hlediska ruského politického modelu především) také pro prezidentskou a vládní administrativu.

4.2. Vládní strana

Roli druhého výrazného pólu, ideově ovšem obtížně definovatelného, který by se dal označit jako „vládní strana“, nehraje s ohledem na aktuální podobu ruského politického systému jediná strana či seskupení, nýbrž jedná se o proměnlivou pozici, střídavě zastupovanou různými subjekty. Pozici na jedné straně velmi výraznou, reprezentující institucionální oporu vládních (prezidentských) kruhů kolem Kremlu a svou existencí vlastně mapující potenciál reprezi-

dentských sil, na straně druhé pozici z hlediska fungování daných politických procesů nikoli rozhodující. Fakt „střídání“ některých stran v této „funkci“ (Volba Rusko v roce 1993 – Náš dům Rusko v roce 1995 – Jednota v roce 1999) pak pregnantním způsobem odráží nestálost (až fluktuaci) sympatií Kremlu během 90. let, takřka orientální výměny „palácových favoritů“ a jejich stran (existujících, či záhy zakládáných) v centru přízně prezidenta B. Jelcina a jeho „rodiny“. Na druhé straně však úspěšnost této osobité ruské metody (viz graf č. 1) byla mimořádným způsobem stvrzena právě v prosincových volbách roku 1999, kdy skutečně „na poslední chvíli“ sestavený blok Jednota (MEDVĚD), zprvu dle předvolebních průzkumů spíše zápolící o pouhé politické „přežití“, tedy v ruském kontextu překročení pětiprocentní hranice v rámci poměrně volené části voleb do Dumy, se nakonec umístil na druhém místě jen s nepatrnou ztrátou na KPRF. Tento výsledek pak zároveň nastartoval mimořádně významný proces personálního střídání na postu prezidenta Ruské federace. Lineární informační algoritmus „vládní strana → parlamentní volby → zpráva o aktuálním stavu preferencí → prezidentský kandidát → prezidentské volby“ v tomto smyslu zafungoval v podstatě modelově. Opakované a v minulosti často s rozpaky (s přehlížením, s rezignací, s nechutí) přijímané hledání potenciálního kandidáta prezidentství, který by nahradil B. Jelcina, se tak parlamentními volbami roku 1999 dostalo do závěrečné fáze. Vyjádření se k uskutečnitelnosti (a následkům) tohoto svým způsobem výjimečného sociálního projektu již figuruje mimo zamýšlený rámec tohoto textu.

4.3. LDPR

Jako „všeprostupný“ lze označit jev nacionalismu v rámci ruského stranického spektra.⁴⁹ Přesto (či snad právě proto) opisuje geneze voličské přízně, vyjadřovaná v jednotlivých volebních střetnutích, právě takovou křivku (viz graf č. 1), jako je tomu v případě Liberálně-demokratické strany Ruska (LDPR) V. V. Žirinovského, subjektu, ztělesňujícího úlohu hlavního nacionalistického prvku uvnitř ruského stranického spektra. Určitý, statisticky dokazatelný ústup tohoto překvapivého vítěze ruských parlamentních voleb z roku 1993 není možno interpretovat jako symptom procesu vytrácení se váhy nacionalistické rétoriky z ruské politické praxe, nýbrž naopak široké pochopení agitačních možností, které v sobě nacionalistický slovník v rámci předvolební kampaně skrývá, a to v podstatě naprostou většinou stran a aliancí, takřka průřezově reprezentujících ruský ideologický rejstřík. Důkaz pro toto tvrzení z hlediska postupu jednotlivých subjektů v kampani před prosincovými volbami roku 1999 nabízí jednotlé vnímání a interpretace rusko-čechenského konfliktu. Jistou změnu dikce v tomto tématu po volbách je pak již nutno přičíst na rub aktuálním mocenským posunům a snaze o reakci na politickou linii současného zastupujícího prezidenta, V. Putina. Nacionalismus tedy zůstává i po volbách 1999 fenoménem, který je charakteristiku ruské politické scény mimořádně významný, nikoli však jako výsostný strukturální (klasifikační) řez, nýbrž spíše pro pochopení jejích vnitřních preferencí a zákonitostí.

4.4. Jablko

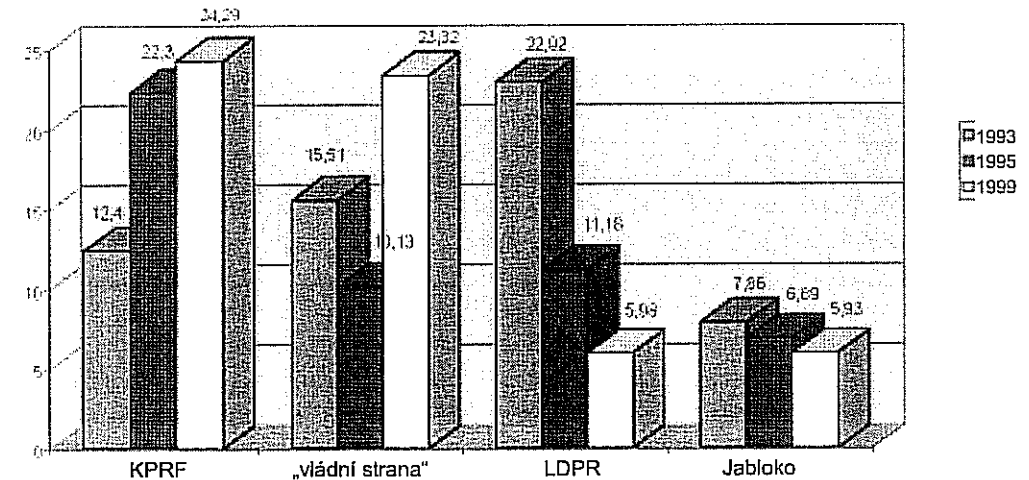
Až do voleb roku 1999 zastupovalo seskupení Jablko takřka exkluzivně to, co bývá v ruských poměrech nazýváno liberálním proudem. Ztráta této výjimečné pozice, způsobená jednak opakovanou neschopností dosáhnout výraznějšího volebního výsledku (viz graf č. 1), jednak pře-

kvapivým úspěchem bloku SPS, a záhy mediálně glorifikovaná jako důkaz zásadního obratu ruské politiky směrem k západním, liberálně demokratickým standardům (ideálům, hodnotám), sice svým způsobem nově definovala potenciál liberálně orientovaných sil na ruské půdě, její aktuální interpretace je ovšem přece jen poněkud složitější.

Ideologie liberalismu bývá standardně objasňována na bázi anglosaských politických (a sociálně-ekonomických) reálií. Je-li tedy vůbec namístě tento nikoli neutrální termín pro ruskou politiku jako osobitý fenomén použít, pak pravděpodobně ne axiologicky, tedy v souvislosti s určitým konkrétním hodnotovým rejstříkem, který jsme zvyklí tomuto pojmu přičítat, nýbrž s přihlédnutím ke skutečnému bazálnímu štepícímu kritériu uvnitř ruské politiky, kterým je samotný fenomén moci. Toto zdánlivě banální konstatování, domyšleno do důsledků, přitom v sobě může tajit opatrnou prognózu dalšího vývoje ruské politické scény. Byla-li totiž (viz výše) zpochybněna výpovědní hodnota řezu komunismus – antikomunismus pro klasifikaci aktuální tvárnosti ruské stranického spektra, a je-li též, jak již bylo řečeno, jako štepící moment v současném Rusku jen těžko (vzhledem ke své všeprostupnosti) aplikovatelný jev nacionalismu, pak se fenomén ruského liberalismu, chápaný ve smyslu osobitého přístupu k procesu a metodice vládnutí, tedy k realizaci moci, jeví jako základní dělicí bod, který by v budoucnosti mohl sehrát roli primárního klasifikačního prvku, ba dokonce nevylučujícího následnou tendenci k bipartismu. Je přitom též nutno poznamenat, že pole zaplněné současnými stranami nemusí představovat výlučný prostor pro takovýto trend – viz výjimečná pozice zájmových a nátlakových skupin v ruské politice, role v komparaci se západními vzory nikoli pouze nadstandardní, nýbrž přímo klíčová. Z mnoha důvodů však tento postřeh označujeme za empiricky prozatím nedokazatelný a tudíž přinejmenším velmi předčasný, ne-li přehnaně futurologický. Každopádně je namístě hodnotit úlohu ruského liberalismu na základě jiných kvalit, nežli tomu bylo dosud.

Graf č. 1:

Výsledky (v procentech) vybraných stranických subjektů v letech 1993, 1995 a 1999

x – pro rok 1993 VR, pro rok 1995 NDR, pro rok 1999 Jednota

Pramen: Maximov, A. (ed.): *Maximov's Companion to the 1995 Russian Parliamentary Elections: Election Results, Facts and Figures*, London 1996, s. 227 – 235.

5. Celkové hodnocení

Na základě uvedených statistik a charakteristik je možno konstatovat následující momenty, o kterých se dá říci, že postupně vytvářejí novou (takřka ve smyslu primární) volební tradici ruské stranicko-politické scény:

1. navzdory nesporné „zajímavosti“ výsledků parlamentních voleb se, jak již bylo konstatováno v úvodu tohoto textu, událostí prosince 1999 stalo odstoupení prezidenta B. Jelcina a následné vyhlášení prezidentských voleb na březen 2000. Tato skutečnost s dostatečnou vahou dokumentuje skutečné mocenské rozložení sil uvnitř ruského institucionálního subsystému a reálnou pozici parlamentního tělesa v rámci poloprezidentské formy vlády.⁵⁰ Také z hlediska mediální prezentace volebního Ruska podzimu 1999 nelze přehlédnout, že dominovalo odlišné téma, totiž rusko-čečenský konflikt, nesoucí přitom v sobě zásadnější informaci než dosud převážně prezentovaný „kavkazský“ rozměr. Otázka přiměřenosti a výpovědní hodnoty těchto reálně existujících ukazatelů pro další proces formování funkčního stranického systému v rámci Ruské federace tedy prosincovými parlamentními volbami roku 1999 nikterak neztratila na relevanci;
2. vrátíme-li se navzdory předcházejícímu konstatování k jevu minulých parlamentních voleb, pak za základní postřeh je nutno označit inkompatibilitu a komplikovanou srovnatelnost (nepřibuznost) výsledků obou (poměrné a většinové) částí voleb. Pomineme-li v letech 1995 a 1999 se opakující zdar jednotlivých kandidátů KPRF (58, respektive 46 mandátů), přičemž tato strana v těchto volbách zároveň zvítězila i v poměrné části,⁵¹ pak další momenty již podporují spíše počáteční konstatování. Patří mezi ně rozmanitá taktika některých uskupení, která se orientují buď především na poměrnou část (např. LDPR), nebo naopak dávají přednost prosazení se v jednomandátových obvodech (APR), dále různorodou strategii jednotlivých stran a bloků, které logicky přizpůsobují dané postupy (nasazení stranických a volebních lídrů, využití nezávislých kandidatur apod.) smíšenému volebnímu systému, paritně propojujícímu většinový model jednomandátových volebních obvodů s proporčně volenou částí, spočívající ve vázaném výběru stranických kandidátních listin, a v neposlední řadě osobitý dopad na podobu stranického rozložení poslaneckých frakcí a skupin na půdě Státní dumy;
3. za zcela mimořádný bod, kontinuální oběma předchozím postřehům, je nutno označit nepřehlédnutelnou volební úspěšnost tzv. „vládních stran“. Tendence prezidentského tábora mít v parlamentních volbách vždy svého reprezentanta jako svým způsobem test potenciálu pro prezidentského tábora vyvrcholila právě prosincovými volbami 1999 – blok Jednota má být následně využit nikoli pouze na parlamentní půdě jako „advokát“ exekutivních i legislativních kroků Kremlu, ale spíše (především) jako garant plynulé personální změny na postu ruského prezidenta. Takováto metoda je v rámci stávajících typologií politických modelů jen obtížně komparovatelná, to jí však nijak neubírá na reálnosti a fakticitě;
4. volbami naznačené proměny na ideologické mapě ruské politiky, v jejímž rámci bývá v postsovětských realitách kladen důraz na jevy komunismu, nacionalismu a liberalismu, jsme sice svědky jistých metamorfóz, ovšem reálná schopnost jednotlivých subjektů participovat na konkrétních aktivitách a uskutečnit některé z avizovaných projektů je i nadále spíše marginální. Posuny z hlediska mobilizačních kapacit (při značném zjednodušení nárůst u liberálního tábora, pokles u k nacionalismu se hlásících subjektů a stagnace v levé části spektra) tak nepředstavují primární moment z hlediska významnosti aktuálních politických procesů na ruské politické scéně.

Závěr

Cílem tohoto materiálu bylo pokusit se o interpretaci výsledků voleb do Státní dumy Federálního shromáždění Ruské federace, které se konaly dne 19. prosince 1999, a to ve smyslu jejich zasazení do širšího rámce, tvořeného nyní již třemi volebními kláními let 1993, 1995 a 1999. V logice stávajícího modelu fungování politické soustavy Ruské federace se ovšem velmi záhy stal jev posledních parlamentních voleb svým způsobem neaktuálním, byv odsunut vahou plánované změny na prezidentském postu, změny, kterou svým silvestrovským abdikacním projevem nastartoval dosavadní prezident Ruské federace B. Jelcin a kterýžto proces má završit v druhé polovině března tohoto roku (26. III. 2000) volba nového prezidenta.

Navzdory této skutečnosti je však možno konstatovat, že i ve výsledcích parlamentního klání, v průběhu předvolební kampaně, ve zvolených strategiích jednotlivých participujících subjektů, jejichž deskripce a analýzy byly včetně prozatímních závěrů seřazeny v předcházejícím textu, se skrývá nikoli nevýznamná suma informací o současné ruské politické scéně, o ruské politice jako takové a pochopitelně o ruském voliči, o ruském občanovi. I přes řadu momentů, které lze odhalit při pečlivém rozboru stávajících dat a realit a které se často v jistém smyslu vymykají standardům západních demokracií, přičemž na prvních místech je nutno jmenovat probíhající problematyczny konflikt v Čečensku, provázanost mocenských struktur s mediální scénou či mimořádnou roli nátlakově-lobbyistických skupin, je možno konstatovat, že ruská politická scéna poskytuje relativně dostatečný prostor pro prezentaci jednotlivých názorů, relativně dostatečný prostor pro formulaci a kumulaci individuálních zájmů jednotlivými uskupeními a následně i relativně dostatečný prostor pro svobodnou volbu každého občana Ruské federace, disponujícího právem volit. Co však skutečně chtějí Rusové, to zůstává otázkou, na kterou jedny (troje) volby zcela jasnou odpověď nedaly.

A tak snad jako jeden z možných závěrů tohoto pracovního materiálu se nabízí typická ruská anekdota nikoli pouze těchto dní: „Ptá se Rus Rusa: ‚Chtěl bys žít v komunismu?‘ – ‚Ne.‘ – ‚A chtěl bys žít v kapitalismu?‘ – ‚Ne.‘ – ‚Tak co vlastně chceš...“

Seznam v textu použitých zkratk politických stran, hnutí, aliancí a koalic:

- APR – Agrární strana Ruska
- DVR – Demokratická volba Rusko
- KPRF – Komunistická strana Ruské federace
- KRO – Kongres ruských občin
- LDPR – Liberálně demokratická strana Ruska
- NDR – Náš dům Rusko (ve volbách roku 1999 pod zkratkou VOPD NDR)
- OVR – Vlast-Celé Rusko
- PST – Strana samosprávy pracujících
- RSP – Ruská socialistická strana
- SPR – Socialistická strana Ruska
- SPS – Svaz pravicových sil

Vybraná literatura a prameny:

A. Elektronická periodika a zdroje:

- Elections review (on-line časopis) (<http://www.wps.ru/electionsreview.htm>)
- Hromadné sdělovací prostředky (<http://www.smi.ru>)
- Informačně-expertní skupina Panorama (<http://www.panorama.ru>)
- Informační agentura Ruské regiony (<http://www.regions.ru>)
- Moskevská alternativa (<http://www.msk.ru>)
- Něžavisimaja gazeta (<http://www.ng.ru>)
- Ruská politika – informační „kanál“ (<http://www.polit.ru>)
- Ruské volby (<http://www.elections.ru>)
- Ruský časopis (<http://www.russ.ru>)
- Russian Election Report (<http://www.rferl.org/election/russia99report/index.html>)
- Státní дума (<http://www.duma.ru>)
- Ústřední volební komise (<http://www.izbircom.ru/1911/xod/index99.shtml>)
- Východoevropské ekonomické centrum (<http://www.stratfor.com/cis>)
- <http://www.ghostvgw4.epnet.com/fulltext.asp?resultSetId=00000029> (Clark, W. A.: *The Russian State Duma: 1993, 1995, and 1999*)
- <http://www.ghostvgw13.epnet.com/fulltext.asp?resultSetId=000000310> (Ishiyama, J. T. – Launer, M. K. – Likhachova, I. E. – Williams, D. C. – Young, M. J.: *Russian electoral politics and the search for national identity*)
- <http://www.pro.harvard.edu/papers/050/050002Meleshevic.pdf> (Meleshevich, A.: *Political Consequences of Electoral Laws in Post-Soviet States: A Comparative Analysis of the Baltic States, Russia, and Ukraine*)
- http://www.panorama.org.russian.parties_book6.htm (Oleščuk, V. A. – Pribylovskij, V. V. – Rejblat, M. N.: *Parlamentskije partii, dviženija, objedinenija*)
- <http://www.ghostvgw4.epnet.com/fulltext.asp?resultSetId=000000290> (Stavrakis, P. J.: *Russia after the Elections: Democracy or parliamentary Byzantium?*)

B. Vybrané monografie:

- Adelman, J. R.: *Soviet and Post-Soviet Politics. Torrents of Spring*, McGraw Hill 1995
- Achiezer, A.: *Dumy o Rossii: ot prošlogo k buduščemu*, Moskva 1994
- Aslund, A. – Olcott, M. B. (eds.): *Russia after Communism*, Washington DC: CEIP 1997
- Baglaj, M. V.: *Konstitucionnoje pravo Rossijskoj federacii*, Moskva, NORMA – INFRA 1999
- Belin, L. – Orttung, R. W. – Clem, R. S. – Craumer, P. R.: *The Russian Parliamentary Elections of 1995: the Battle for the Duma*, London, M. E. Sharpe 1997
- Biryukov, N. – Sergejev, V.: *Russian Politics in Transitions: Institutional Conflict in a Nascent Democracy*, Aldershot: Ashgate 1997
- Bonusiak, W. – Sowa, K. Z. (ed.): *Russia: Continuation or Turning Point? (Rosja: Kontynuacja czy punkt zwrotny?)*, Rzeszow 1995
- Bratkiewicz, J.: *Rosyjscy nacjonalisci w latach 1992 – 1996: od detradycjonalizacji do retradycjonalizacji*, Warszawa, ISP PAN 1998
- Bull, M. J. – Ingham, M. (eds.): *Reform of the Socialist System in Central and Eastern Europe*, Houndmills, Basingstoke, Macmillan Press 1998
- Bunin, I. M. (ed.): *Finansovo-promyšlennye grupy i konglomeraty v ekonomike i politike sovremennoj Rossii*, Moskva 1997
- Daniels, R. V.: *Russia's Transformation: Snapshots of a Crumbling System*, Lanham – Oxford: Rowman&Littlefield 1998
- Dawisha, K. – Parrott, B.: *Democratic Changes and Authoritarian Reactions in Russia, Ukraine, Belarus and Moldova*, Cambridge, Cambridge UP 1997
- Dzarasov, S. S.: *Rossijskij put': liberalizm ili social-demokratizm*, Moskva, RGGU 1994

- Eckstein, H.: *Can Democracy Take Root in Post-Soviet Russia?: Explorations in State – Society Relations*, Oxford: Rowman&Littlefield 1998
- Eichwede, W.: *Das neue Russland in Politik und Kultur*, Bremen, Edition Themmen 1998
- Feofanov, J. – Barry, D. D.: *Politics and Justice in Russia: Major Trials of the Post-Stalin Era*, Armonk, NY: M. E. Sharpe 1996
- Fish, M. S.: *Democracy from Scratch: Opposition and Regime in the New Russia Revolution*, Princeton N. J., Princeton UP 1995
- Gill, G. (ed.): *Elites and Leadership in Russian Politics*, Houndmills, Basingstoke, Macmillan Press 1998
- Gill, G.: *The Collapse of a Single-Party System: the Disintegration of the Communist Party of the Soviet Union*, Cambridge, Cambridge UP 1994
- Gustafson, T.: *Capitalism Russian-Style*, Cambridge, Cambridge UP 1999
- Hellburg-Hirn, E.: *Soil and Soul: The Symbolic World of Russianness*, Aldershot: Ashgate 1998
- Cholodkovskij, K. G. (ed.): *Graždanskoje obščestvo: struktury i soznanije*, Moskva 1998
- Christian, D.: *Imperial and Soviet Russia: Power, Privilege and the Challenge of Modernity*, Basingstoke: Macmillan 1997
- Kartsev, V. – Bludeau, T.: *!Zhirinovskij!*, New York, Columbia UP 1995
- Kitschelt, H. – Mansfeldova, Z. – Markowski, R. – Toka, G.: *Post-Communist Party Systems. Competition, Representation, and Inter party Cooperation*, Cambridge, Cambridge UP 1999
- Kochan, L. – Keep, J.: *The Making of Modern Russia*, New York, Penguin Putnam INC 1997
- Kozarzewski, P. (ed.): *Zmiany ustrojowe w Rosji postradzieskiej: aspekty polityczne*, Warszawa, Wyd. Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk 1994
- Kramnik, V. V.: *Imidž reform: psichologija i kultura peremen v Rossii*, S. Petěrburg 1995
- Krivoguz, I. M.: *Postiženije sovremennoj politiki*, Moskva 1995
- Lentini, P. (ed.): *Elections and Political Order in Russia: The Implications of the 1993. Elections to the Federal Assembly*, Budapest, CEU 1995
- Lester, J.: *Modern Tsars and Princes the Struggle for Hegemony in Russia*, London, Verso 1995
- Lowenhardt, J.: *The Reincarnation of Russia: Struggling With The Legacy of Communism 1990 – 1994*, New York, Longman 1995
- Luchterhandt, G.: *Russlands neue Linke: Kommunistische und sozialistische Organisationen ausserhalb der KRPF*, Bremen, Universität Bremen 1998
- Lukin, A.: *Political Culture of Russian Democracies*, Oxford, Oxford UP 1999
- Makfol, M. – Markov, S. – Rjabov, A. (eds.): *Formirovanije partijno-političeskoj sisteny v Rossii*, Moskva, Moskovskij centr Karnegi 1998
- Makfol, M. – Rjabov, A. (eds.): *Rossijskoje obščestvo: stanovlenije demokratičeskich cemoštej?*, Moskva, Gendalf 1999
- Maximov, A. (ed.): *Maximov's Companion to the 1995 Russian Parliamentary Elections: Elections Results. Facts and Figures*, London: Maximov 1996
- Medvedev, R.: *Kapitalizm v Rosiji?*, Moskva, Prava čeloveka 1998
- Miller, A. H. – Reisinger, W. M. – Hesli, V. L. (eds.): *Public Opinion and Regime Change: The New Politics of Post-Soviet Societies*, Boulder, Westview 1993
- Miller, W. L. – White, S. – Heywood, A.: *Values and Political Change in Postcommunist Europe*, Houndmills, Basingstoke, Macmillan Press 1998
- Murray, J.: *The Russian Press from Brezhnev to Yeltsin: Behind the Paper Curtain*, Aldershot, Edward Elgar 1994
- Nagle, J. D. – Mahr, A.: *Democracy and Democratization. Post-Communist Europe in Comparative Perspective*, London, Sage Publ. 1999
- Nelson, L. D. – Kuzes, I. Y.: *Radical Reform in Yeltsin's Russia: Political, Economical and Social Dimensions*, Armonk, New York: M. E. Sharpe 1995
- Nichols, T. M.: *The Logic of Russian Presidentialism: Institutions and Democracy in Postcommunism*, Pittsburgh, PA 1998
- Pašencev, E. N.: *Oppozicionnyje partii i dviženija sovremennoj Rossii*, Moskva, Izdatelstvo Informpečat' ITRK RSP 1998
- Petro, N. N.: *The Rebirth of Russian Democracy: An Interpretation of Political Culture*, Cambridge, Harvard UP 1995

- Raanan, U. – Martin, K. (eds.): *Russia: A Return to Imperialism?*, New York, St. Martin's Press 1996
- Remnick, D.: *Resurrection: the Struggle for a New Russia*, New York: Random House 1997
- Rubin, B. R. – Snyder, J. (eds.): *Post-Soviet Political Order. Conflict and State Building*, London – New York, Routledge 1998
- Rybkin, I.: *Gosudarstvennaja дума – pjataja popytka*, Moskva, Znanie 1994
- Rzhnevsky, N. (ed.): *The Cambridge Companion to Modern Russian Culture*, Cambridge, Cambridge UP 1999
- Saikal, A. – Maley, W. (eds.): *Russia in Search of its Future*, Cambridge, Cambridge UP 1995
- Sergejev, V. – Biryukov, N.: *Russia's Road to Democracy: Parliament, Communism and Traditional Culture*, Aldershot 1993
- Schneider, E.: *Die nationalistische und die kommunistische Fraktionen der Russländischen Staatsduma*, Köln, Bundesinstitut für ostwissenschaftlichen und internationalen Studien 1995
- Smith, G. B.: *Reforming the Russian Legal System*, Cambridge, Cambridge UP 1996
- Stepanov, I. M. – Chabrijeva, T. J. (eds.): *Parlamentskoje pravo Rossii*, Moskva, Jurist 1999
- Ševcova, L.: *Politické zizgagi postkomunističeskoj Rossiji*, Moskva, Moskovskij Centr Karnegi 1997
- Ševcova, L.: *Postkomunističeskaja Rossija: logika razvitija i perspektivy*, Moskva, Moskovskij Centr Karnegi 1995
- Taras, R. (ed.): *Postcommunist Presidents*, Cambridge, Cambridge UP 1997
- Urban, M. – Igrunov, V. – Mitrokhin, S.: *The Rebirth of Politics in Russia*, Cambridge, Cambridge UP 1997
- White, S. – Gill, G. – Slider, D.: *The Politics of Transition: Shaping a Post-Soviet Future*, Cambridge, CUP 1993
- White, S. – Pravda, A. – Gitelman, Z. (eds.): *Developments in Russia Politics IV.*, Durham, Houndmills, Basingstoke, Macmillan Press 1997
- White, S. – Rose, R. – McAllister, I.: *How Russia Votes*, Chatham, NJ, Chatham House Publishers 1997
- Wyman, M.: *Public Opinion in Postcommunist Russia*, Houndmills, Basingstoke, Macmillan Press 1996
- Zielinski, E.: *Wspolczesna Rosja. Studium polityczno-ustrojowe*, Warszawa, Elipsa 1995

Poznámky:

1. Článek je možno považovat za navazující na text, uveřejněný v *Politologickém časopise* (4/1999, s. 365 – 377) pod názvem *Předehra k dramatu – ruská stranická scéna před prosincovými volbami do Státní dumy*. Oba materiály vznikly v rámci grantového projektu Grantové agentury České republiky, registrační číslo 407/99/P051.
2. Účinně skutečně dne 31. prosince 1999.
3. Z hlediska titulatury Jelcinovi zůstal titul „první prezident“.
4. Místo předpokládaného červnového termínu bylo první kolo prezidentských voleb naplánováno na termín 26. března 2000. Zaregistrováno bylo dne 13. února 2000 v 18.00 15 kandidátů, kteří splnili zákonem předepsané podmínky, tedy stvrдили svou kandidaturu 500 tisíci podpisy a předložili daňové priznání své i členů rodiny. Tento počet nemusí být pro vlastní prezidentskou kampaň a účast v ní definitivní.
5. K pozici parlamentu v rámci politického systému Ruska viz např. Stepanov, I. M. – Chabrijeva, T. J. (eds.): *Parlamentskoje pravo Rossii*, Moskva, Jurist 1999.
6. K jejímu vymezení viz Baglaj, M. V.: *Konstitucionnoje pravo Rossijskoj federacii*, NORMA – INFRA, Moskva 1999, s. 430 – 559.
7. Přesto obcházení až ignorace Rady federace při rozboru ruského parlamentního systému není zcela namístě: horní komora FS je složena ze 178 členů, po dvou zástupcích z celkového počtu 89 subjektů RF (viz článek č. 65 ústavy RF). Jeden zástupce je volen příslušným zastupitelským sborem subjektu federace, druhý jeho exekutivou. Volební období je čtyřleté.
8. Volební právo přísluší občanům Ruské federace (s výjimkou osob zbavených soudem osobních práv a osob, nacházejících se ve výkonu trestu odnětí svobody), v případě Státní dumy aktivně od 18 let a pasivně od 21 let. Z hlediska pasivního volebního práva je nutno upozornit na standardní inkompatibilitu poslaneckého mandátu s některými funkcemi či profesemi ve výkonné a soudní moci.

9. Obsáhle k právním aspektům ruského volebního systému včetně zvláštností v jednotlivých subjektech Ruské federace viz Baglaj, M. V.: *Konstitucionnoje pravo Rossijskoj federacii*, NORMA – INFRA, Moskva 1999, s. 347 – 377, 388 – 392 a 441 – 452. Z politologického hlediska viz např. Wyman, M.: *Elections and Voting Behaviour*, in White, S. – Pravda, A. – Gitelman, Z. (eds.): *Developments in Russian Politics IV.*, Houndmills, Basingstoke, London, Macmillan Press, 1997, s. 104 – 128, či Remington, T. F. – Smith, S. S.: *Political Goals, Institutional Context, and the Choice of an Electoral System. The Russian Parliamentary Election Law*, in *American Journal of Political Science*, Vol. 40, No. 4, 1995, s. 1253 – 1279.
10. Je nutno dodat, že tento smíšený systém sice shledal ruské ústavě neodporující nález Ústavního soudu RF ze dne 17. XI. 1998, nicméně stále je vedena debata o jeho vhodnosti pro aktuální ruské podmínky. Ta se vyvíjí směrem k posilování většinových prvků, a to buď omezením počtu poměrně volených poslanců (např. na 150), nebo radikální cestou přímého přechodu k výhradně většinové volbě všech 450 poslanců. Tyto návrhy však prozatím narážejí na odpor poslanců v Dumě.
11. Při prosincových volbách se ovšem z logických důvodů nevolilo ve volebním obvodu č. 20 (z hlediska většinové části se jedná o 31. jednomandátový volební okrsek) – tedy v Čečensku, kde přitom bylo při volbách roku 1995 registrováno přibližně 460 tisíc oprávněných voličů. Dle oznámení volební komise se nebudou konat ani volby dodatečné, ovšem volby prezidentské by se (údajně) Čečensku vyhnout neměly.
12. Termín „region“ je zvolen s cílem odlišit tuto jednotku od jednomandátového volebního „obvodu“, z hlediska systému voleb mnohem důležitějšího.
13. Z jednoho subjektu RF však může pocházet nejvýše 7 % podpisů.
14. Ruský volební systém v tomto případě nerozlišuje mezi stranou či hnutím a blokem či koalici; překročení příslušné pětiprocentní hranice je tedy společné pro všechny participanty, požadavek volební klauzule nemá stupňovaný charakter. Pětiprocentní volební bariéra se stala předmětem nálezů Ústavního soudu RF ze dne 17. XII. 1998; ten ji shledal ústavní, ovšem pouze za předpokladu, že umožňuje získání mandátů vždy minimálně dvěma stranami či uskupením, které přitom dohromady získají přes 50 % ve volbách odevzdaných hlasů.
15. Při rovnosti desetinných zbytků má přednost kandidátní listina, která získala více hlasů. Není-li ani tento ukazatel použitelný (rozdílný), mandát získává dříve zaregistrovaná kandidátka.
16. Dle nálezů Ústavního soudu RF ze dne 10. VI. 1998 tento model neodporuje ruské ústavě. Přesto rozdíly v jednomandátových obvodech jsou značné: např. ve volbách roku 1995 volilo jednoho poslance 113 009 v Ingušské republice či 128 215 voličů v republice Altaj, ale paralelně 738 194 voličů v Tomské oblasti a v Kurganské oblasti dokonce 778 779 voličů.
17. Pokud v jednomandátovém volebním obvodu kandidát s nejvyšším počtem hlasů získá menší počet hlasů, než byl odevzdán „proti všem“.
18. Srovnej funkci tohoto mechanismu v případě prezidentských voleb. Viz Votápek, V.: *Prezidentské volby – Rusko 1996*, in *Politologická revue*, 2/1996, s. 46 – 49.
19. Bližší viz především Maximov, A. (ed.): *Maximov's Companion to the 1995 Russian Parliamentary Elections: Election Results, Facts and Figures*, London: Maximov 1996.
20. Ústavní právo Ruské federace oba termíny rozlišuje: poslaneckou „frakci“ může založit pouze strana či blok, které takto zformované šly již do daných voleb, jejich založení podléhá registraci. Naopak poslaneckou „skupinu“ mohou založit poslanci, kteří se nestali členy žádné z existujících frakcí, podmínkou je ovšem členství minimálně 35 poslanců.
21. Viz např. Easter, G. M.: *Preference for Presidentialism: Post-Communist Regime Change in Russia and the NIS*, in *World Politics*, vol 49, No 2, January 1997, s. 184 – 211, nebo Frye, T.: *A Politics of Institutional Choice: Post-Communist Presidencies*, in *Comparative Political Studies*, Vol. 30, No. 5, 1997, s. 523 – 553.
22. Bližší k této problematice viz např. Bunin, I. M. (ed.): *Finansovo-promyšlennoje gruppy i konglomeraty v ekonomike i politike sovremennoj Rossii*, Moskva 1997.
23. Viz Myagkov, M. – Ordeshook, P. – Sobyenin, A.: *The Russian Electorate, 1991 – 1996*, in *Post-Soviet Affairs*, Vol. 13, No. 2, 1997, s. 134 – 166.

24. Např. nepřekročení dvouprocentní hranice v poměrně volené části má pro takto neúspěšný subjekt za následek finanční sankci, totiž povinnost vrátit do státního rozpočtu prostředky, které mu byly ze státního záručního fondu půjčeny pro financování volební kampaně.
25. K těmto jevům z hlediska aktuálních ruských reálií viz Baglaj, M. V.: *Konstitucionnoje pravo Rossijskoj federacii*, NORMA – INFRA, Moskva 1999, s. 446 – 449.
26. Jejich seznam plus krátké charakteristiky viz Holzer, J.: *Předehra k dramatu – ruská stranická scéna před prosincovými volbami do Státní dumy*, in *Politologický časopis*, 4/1999, s. 369 – 374.
27. Viz www.elections.ru/news/duma/results.
28. Ibid. až na výjimky všechny v textu použité statistické údaje, týkající se prosincových voleb 1999.
29. K těmto volbám blíže viz např. Lentini, P.: *Elections and Political Order in Russia: The 1993 Elections to the Russian State Duma*, in *Journal of Communist Studies and Transitions Politics*, vol 10, No 2, June 1994, s. 151 – 192, a též: *Electoral Associations in the 1993 Elections to the Russian State Duma*, in *Journal of Communist Studies and Transitions Politics*, Vol. 10, No 4, December 1994, s. 1 – 36, nebo Sakwa, R.: *The Russian Elections of December 1993*, in *Democratization*, Vol. 1, No 2, Summer 1994, s. 295 – 308.
30. Původně (na konci října 1993) bylo Ústřední volební komisí (CIK) zaregistrováno 35 subjektů, pouze 21 z nich však uspělo při shánění nutných 100 000 podpisů a účast dalších osmi následně CIK vyloučila, neboť neuznala podpisy zasláné faxem, s nekompletní dokumentací, nedodržením teritoriálního rozložení podpisů apod.
31. K volbám v roce 1995 viz např. Grigoriev, S. – Lantz, M.: *Lessons of the 1995 State Duma Elections*, in *Demokratizacija*, Vol. 4, No 2, Spring 1996, s. 159 – 171.
32. Zde např. vzniká, s ohledem na specifika volebního systému, závažná otázka možného použití politologických metod a teorií, např. indexu fragmentace D. Rae, na stranicko-politický systém Ruska v 90. letech.
33. Nové volby se v těchto obvodech odehrají v termínu 26. března 2000, tedy v den voleb prezidentských. Není přitom bez zajímavosti, že tyto doplňovací volby vyvolávají značnou pozornost a zájem, např. v 210. (Severo-západním – část Petrohradu) obvodu se v původním termínu o poslanecký post utíkalo „standardních“ 14 kandidátů, zatímco při náhradní volbě se o něj uchází plných 54 kandidátů.
34. Pro srovnání, v poměrné celofederální části získala RSP (neplést s taktéž marginální Socialistickou stranou Ruska, v jejímž čele stojí I. Rybkin) v roce 1999 pouhých 0,24 % z odevzdaných hlasů.
35. Z těchto sedmi „vítězných“ kandidátů figurovali 4 jako představitelé OVR (včetně předsedy strany M. I. Lapšina), 2 za KPRF a 1 jako nezávislý. Transparentním způsobem tak lze dokumentovat aktuální vnitřní rozpocenost APR z hlediska jejich partnerských preferencí.
36. Zařazení členů APR v Dumě z hlediska poslaneckých frakcí a skupin není v tuto chvíli zcela jasné, nelze vyloučit jejich participaci jak na frakcích OVR či KPRF, tak ve vznikající Agrárně-průmyslové poslanecké skupině. Pro tuto variantu by svědčila skutečnost, že šéfem této skupiny se stal N. M. Charitonov, člen APR, který se do Dumy dostal v jednomandátovém volebním okruhu jako kandidát KPRF.
37. Ve volbách roku 1999 strana vzhledem k zamítavému stanovisku Ústřední volební komise k prvotně předložené kandidátní listině LDPR kandidovala pod názvem Blok Žirinovského. Na půdě Dumy se ovšem záhy vzniklá poslanecká frakce okamžitě vrátila ke původnímu názvu.
38. Z hlediska sociologických výzkumů takovéto zařazení odpovídá vysokému procentnímu výsledku u otázek typu: „Kterou stranu byste za žádných okolností nevolil“, či „Které straně byste nepřál dostat se do parlamentu“.
39. Při jistém zjednodušení lze tuto roli shrnout slovy: „spolehlivý podporovatel většinového, nejčastěji provládního kursu“.
40. Další statistika úspěšnosti tohoto jevu „nezávislých kandidatur“: 3 členové Vlasti (součást OVR), 2 LDPR, po jednom kandidátovi pak APR, Všeruské společensko-politické hnutí „Svaz“, Všeruské politicko-společenské hnutí Horníci Ruska a Svaz „Ruské hnutí za nový socialismus“.
41. Viz pasáž o volebním systému a poznámka č. 20.
42. Blíže viz Ostrow, J. M.: *Procedural Breakdown and Deadlock in the Russian State Duma: The Problems of an Unlinked, Dualchannel Institutional Design*, in *Europe-Asia Studies*, Vol. 50, No 5, July 1998, s. 793 – 816.

43. Příklad do českého jazyka jsou uváděny pouze pro orientaci, v případě poslaneckých skupin se domníváme, že možné je i zachování originálního přepisu.
44. Viz jeho podpora taktice bloku Jednota při první schůzi Státní dumy, např. volbě „spikra“, jímž se stal G. Seleznev (KPRF) a která vedla k tzv. „lednové krizi“, totiž bojkotu zasedání Dumy ze strany menších uskupení (SPS, Jablko).
45. K její orientaci viz poznámka č. 36.
46. Tato statistika ne zcela koresponduje s výsledky stran, které přitom v celkovém federálním rozměru získaly obdobný (ale spíše vyšší) počet hlasů: např. blok Komunisté, Pracující Ruska – za Sovětský svaz obdržel 2,22 % hlasů, ale jeho nejlepší regionální výsledek byl 8,97 % (72. obvod); Strana důchodců zaznamenala při celkovém stavu 1,95 % nejlepší výsledek 6,53 % (70. obvod); strana Ruské ženy pak dosáhla 6,89 % v 83. obvodu, ale její celkový rezultat byl 2,04 %. V dalších obvodech se již tyto subjekty nedostaly přes 5 % hranici.
47. Viz např. Fish, S.: *The Advent of Multipartyism in Russia, 1993 – 95*, in *Post-Soviet Affairs*, Vol. 11, 1995, s. 340 – 383.
48. K adaptaci KPRF v rámci postsovětského stranického systému viz Ishiyama, J. T.: *Red versus Expert: Candidate Recruitment and Communist Party Adaptation in Post-Soviet Politics*, in *Party Politics*, Vol. 4, No 3, July 1998, s. 297 – 318.
49. K jevu nacionalismu a jeho roli na ruské politické scéně viz např. Holzer, J.: *Ruský nacionalismus – pokus o klasifikaci v současné situaci*, in Dančák, B. – Fiala, P. (eds.): *Nacionalistické politické strany v Evropě*, Brno, MPU 1999, s. 158 – 168.
50. Jak konstatoval K. Zatulín: „U nás nevzniká moc za pomoci parlamentu, vláda se neformuje na základě předností zákonodárné moci, ale právě naopak, vláda a prezident určují členy parlamentu.“ Viz *Literaturnaja gazeta*, *Budut li predstojaščije vybory čestneje predyduščich?*, 9. II. 2000.
51. Ovšem v roce 1993 se jednotlivým kandidátům KPRF podařilo získat pouze 10 mandátů, což znamenalo až 4. místo, v jistém smyslu adekvátní výsledku KPRF v poměrně volené části (3. místo a 12,40 %).

Summary:

Symptom of Tradition. Parliamentary Election to State Duma of Federal Assembly of Russian Federation, December 19th, 1999

Author analysis the process of the last Russian parliamentary elections (December 1999). In the first part of this study he describes the electoral system of the Lower House of the Parliament of the Russian Federation – the State Duma and its influence to form of the Russian party system and the strategies of single party subjects before the elections. In the second part the article offers the description of the results of the parliamentary elections in the 1999 including the number of the mandates and the electoral participation of voters, further the election analysis and its comparison with the results in the 1993 and the 1995.

Then the article shows the enumeration of possible typical features of the Russian party spectrum: the real position of political parties in the semipresidential system in Russia, the special role of the „government party“ in Russian political system and the low weight of the political ideologies used as the classification criterions in Russian politics. In the end of the text the author brief describes the relation between party subjects and forthcoming presidential elections in March 2000.